

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

СУЛІМА Євген Миколайович

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК ІНСТИТУТ ВЛАДИ
(СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

спеціальність - 09.00.03 - соціальна філософія
та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Дніпропетровськ - 1997

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00760991 (W)

Робота виконана на кафедрі філософії
Дніпропетровського державного університету

Науковий керівник - доктор філософських наук,
професор Лазоренко О.В.

Офіційні опоненти - доктор філософських наук,
професор Прокоф'єв Ф.І.
кандидат філософських наук,
доцент Ленок В.О.

Провідна організація - Інститут філософії НАН України

Захист відбудеться 14 березня 1997 року о 15⁰⁰ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д030117 у
Дніпропетровському державному університеті за адресою:
320~~250~~ м. Дніпропетровськ, пр.Гагаріна, 72, ауд. 307 .

З дисертацією можна ознайомитися в науковій
бібліотеці Дніпропетровського державного університету .
Автореферат розісланий 12 січня 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доцент

Філатов А.Б.

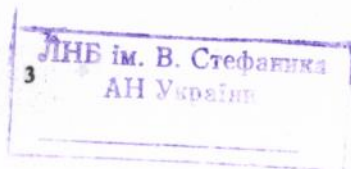
Актуальність дослідження

Розвиток філософської думки на сучасному стані детермінується необхідністю новаторського підходу до різних сфер суспільного життя. Ця необхідність зумовлена потребою розробки категоріальних форм філософського дослідження, які узгодилися б з сучасними соціальними та інтелектуальними реаліями, зміною парадигм суспільного розвитку.

З особливою актуальністю це завдання постає перед українськими суспільствознавцями, оскільки складні процеси побудови нової демократичної держави передбачають необхідність узагальнення розробок вітчизняних авторів та багатого зарубіжного досвіду.

Безпрецедентна динаміка економічних, політичних, соціальних процесів у світі, їх все більш тісне переплетення і взаємообумовленість ставлять як визначальний імператив питання про необхідність високого професіоналізму в сфері політичної діяльності. Це, в свою чергу, визначає багатоаспектний, міждисциплінарний характер аналізу політичного лідерства як інституту влади. Політичне лідерство стає предметом розгляду широкого спектру політичних, психологічних, соціологічних досліджень.

Вивчення проблеми політичного лідерства в рамках даних наук проливає світло відповідно на одну з граней феномену лідерства. Досвід, накопичений міждисциплінарним дослідженням політичного лідерства, свідчить про те, що для більш узагальнюючого і адекватного розуміння його сутності,

механізму і критеріїв як інституту влади, необхідний вихід на рівень соціально-філософського аналізу даної проблеми. При цьому соціально-філософський аналіз створює сприятливі передумови для дослідження категоріального контексту політичного лідерства.

Все це актуалізує проблему наукового осмислення політичного лідерства з позицій соціальної філософії в контексті сучасного соціально-історичного розвитку.

Об'єктом дослідження є феномен політичного лідерства.

Предметом дослідження є соціально-філософський аспект політичного лідерства як інституту влади.

Ступінь розробленості проблеми

Сучасний стан аналізу проблематики політичного лідерства характеризується, з одного боку, чітко вираженим інтересом до дослідження даного феномену, а з іншого боку, недостатнім рівнем розробки того широкого спектру категоріального апарату, який складає предметне поле політичного лідерства як інституту влади.

Вітчизняна наука тільки приступас до вивчення феномену політичного лідерства. Ця проблема радянськими суспільними науками розглядалась, як правило, в контексті критики "буржуазних теорій" та формування особистості, в тому числі - керівника. Проте за багато десятиліть не було опубліковано жодної монографії, присвяченої соціально-філософському аналізу політичного лідерства.

В силу того, що проблема політичного лідерства носить міждисциплінарний характер, в 70-і роки з'явився ряд публікацій, де лідерство розглядалось переважно як тотожне поняттю керівника малих груп (Наригін Б.Д., Ковальов А.Г., Онуфрієв В.Ф. та ін.)

Деякий поворот намітився у 80-і роки, коли поняття лідерство стає предметом філософського аналізу. Проте соціально-філософський аналіз феномену політичного лідерства досліджували переважно в контексті проблематики видів групової діяльності.

Аналіз лідерства у великих соціальних групах, тим більше політичного лідерства аж до 90-х років у нашій науковій літературі практично не вівся.

Интерес до подібних досліджень намітився у вітчизняній філософській літературі з початку 90-х років. З'явилися окремі статті і перекладні книги. Це праці Авцинової Г., Блонделя Ж., Пригожина А., Такера Р., Трофимова М.І., Хермана М.Д. Ряд публікацій на цю тему є і в Україні (Андриющенко В.П., Воловик В.І., Кухта Б., Лазоренко О.В., Лазоренко О.О., Мокляк М.М., Мороз І.А., Прокоф'єв Ф.І. та інш.).

Багатоманітність проблеми політичного лідерства та її новизна в пострадянськiм суспільствознавствi пояснюють переважно пізнавальний характер її розгляду. Констатуючи незначну кількість досліджень, присвячених політичному лідерству, відмітимо, що наш відрив від світової наукової співтворчості привів до теоритичного відставання в дослідженні.

Західними вченими накопичений досвід дослідження лідерства і політичного лідерства, розроблені наукові теорії даного поняття. Теорія рис (Гальтон, Боргардус, Строгдил) віддає перевагу генеалогії людини, її "лідерським якостям".

Біхевіориська теорія (Парето, МакГрегор, Лайкерт) на перше місце ставить поведінку лідера, визначаючи при цьому стилі лідерства, включаючи авторитарний, демократичний, ліберальний. Ситуативна теорія (Хартлі) розглядає лідера, виступаючого функцією відповідної ситуації. В концепції визначальної ролі послідовників (Гард), закладений принцип наслідування послідовників лідеру, тим самим лідерство виступає особливим видом відносин між керівником та послідовником. В реляційній концепції (Шатл) вперше рівного значення набувають і риси характеру лідера, і чекання групи його послідовників, і специфіка умов їх діяльності. В мотиваційній теорії (Мітчел, Еванс) ефективність лідерства розглядається через принцип впливу лідера на мотивацію послідовників. Теорія чекання і взаємодії (Хоманс, Хемфілл, Фидлер) досліджує походження феномену лідерства як збіг відповідних особистих якостей людини, його стилю керівництва з конкретною ситуацією. Теорія обміну (Марг, Саймон, Тибо, Келлі, Джерджен) інтерпретує лідерство як здібність лідера уловлювати потребу послідовників у досягненні відповідних цілей і пропонує способи їх реалізації.

Існуючі різновидності теоретичних трактувань лідерства, які склалися часто на "перехресті" різноманітних областей гуманітарного знання, свідчить про те, що сьогодні неможливе

рішення теоретичних і практичних питань, зв'язаних з політичним лідерством, тільки на основі однієї наукової школи, необхідне цілісне і систематизоване соціально-філософське дослідження.

Мета та основні завдання дослідження

Основна мета дисертаційної роботи - в осмисленні соціально-філософського аспекту сутності політичного лідерства як інституту влади. Досягнення поставленої мети реалізується в ході вирішення наступних завдань:

- розглянути різноманітні теоретичні підходи до розуміння природи, сутності лідера та лідерства; визначити їх характерні особливості;

- виявити систему понять, які сприятимуть більш глибокому розкриттю самого феномену та поняття політичного лідерства, складатимуть його категоріальний контекст і категоріальний ряд;

- проаналізувати зміст поняття політичного лідерства;

- дослідити основні тенденції типізації політичного лідерства.

Методи дослідження

На різних етапах дисертаційного дослідження застосовувались різноманітні методи. Соціально-філософський аналіз концепції політичного лідерства здійснювався безпосередньо методом раціональної реконструкції сучасних

підходів до дослідження даної проблеми. Категоріальний контекст політичного лідерства розкривається за допомогою методу семантичного аналізу. Визначення основ типізації політичного лідерства здійснювався на основі методу системно-типологічного аналізу.

Наукова новизна дисертації

Наукова новизна дисертації визначається розглядом соціально-філософського змісту політичного лідерства, його взаємозв'язку з функціонуванням суспільного організму на основі узагальнення значного концептуально-теоретичного матеріалу в галузі психології, політології, правознавства і соціології.

Конкретні елементи новизни зосереджені в наступних положеннях, які виносяться на захист:

- соціально-філософський аналіз політичних відносин сучасного суспільства розкриває їх суттєву основу шляхом експлікації механізмів політичного лідерства;
- концептуальний аналіз політичного лідерства дозволяє визначити межі даного феномену через критерії, обумовлені особистим, ситуативно-детермінованим характером їх прояву, наявністю спільного соціального смислу і ключовою роллю влади в політичному лідерстві;
- типізація політичного лідерства подається через аналіз основ цієї типізації, а також як обґрунтування методу типізації,

зосередженого в ідеальнім типі, зміст якого перебуває в ціленаправленій дії, яка лежить в основі легального панування;

- соціально-філософський аналіз феномену політичного лідерства розкриває співвідношення цілі, засобів і результатів діяльності лідерів, норм і стилю їх поведінки, цінностей;

- політичне лідерство подається у вигляді упорядкованого процесу з відповідною структурою відношень, ієрархій влади різних рівнів як цілісний інститут.

Названі положення складають те нове в дослідженні, що відрізняє його від інших.

Теоретичне і практичне значення роботи

Теоретичне і практичне значення роботи визначається вивченням політичного лідерства на рівні соціально-філософського дослідження, його положень, висновків, які сприятимуть заповненню інтелектуальної ніші у вітчизняній філософській літературі і одночасно стануть поштовхом для подальшого комплексного міжпредметного дослідження даної проблеми. Ідеї сформульовані в даній роботі створюють передумови представникам соціології, політології, психології та інших галузей суспільствознавства для поглибленого розгляду проблем лідера та лідерства в співвідношенні їх з соціально-історичними умовами та часом. Матеріали дисертації можуть бути примінені в навчальному процесі при читанні відповідних курсів лекцій. Результати дисертаційного дослідження можуть

бути використані в практичній політичній діяльності для вироблення механізмів раціонального владування, виходячи з владного розшарування та перерозподілу владного потенціалу.

Апробація роботи

Наукова апробація результатів розробки окремих аспектів дисертаційної роботи здійснювалась автором на міжнародній науково-практичній конференції "Регіональна політика України: засади, історія, перспективи", листопад 1994 р., Київ; міжнародній науково-практичній конференції "Менталітет і суперечки сучасного українського суспільства", травень 1995 р., Запоріжжя; міжнародній науково-практичній конференції "Етика керування та сучасний менеджмент", березень 1995 р., Запоріжжя, на теоретичних семінарах кафедри філософії Дніпропетровського державного університету.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовується актуальність вибраної теми, визначається ступінь її наукової розробки, формулюється мета та завдання дослідження, вказуються його джерела, характеризується наукова новизна і теоретико-практична значимість.

В першій розділі дисертації "Лідерство як теоретична проблема" проводиться аналіз концептуальної бази лідерства. Для теоретичного осмислення поставлених проблем без сумніву

інтерес викликає найбільш розповсюджені трактування лідерства. Наведений їх аналіз і узагальнення дозволяє констатувати слідує. Феномен лідерства, коли є природнім атрибутом людського суспільства, має особистий ситуативно-детермінований, основоположний і перетворюючий характер. В роботі подається аналіз підходів, які склалися для розгляду лідерства. Традиційне його вивчення в західній соціальній науці взаємопов'язується з наявністю у людини відповідного біопсихологічного комплексу, лідерських якостей, відповідного стилю керівництва, які забезпечують йому прихід до влади і перебування там. Лідерство також розглядається як функціональний елемент соціальної системи, через групу ситуативних концепцій визначної ролі послідовників - активних прихильників лідера.

В теоріях лідерства акцентується увага на тому, що ключовою ознакою лідерства є все таки влада. Однією із трактат останнього є вплив політичного лідера на інших громадян. Лідерська влада може мати різноманітні форми, джерела, здійснюватися шляхом добровільного духовно-морального її визнання, у вигляді формально-юридичного закріплення, а також дякуючи сполученню цих двох згаданих способів. Саме прагнення володіти владою і реально її мати забезпечує лідеру ціленаправлений, продуманий, перетворюючий характер діяльності. Це дозволяє лідеру перебороти різні ситуаційні рамки і знайти засоби, способи досягнення мети, виходячи за межі даної детермінації.

Подібний підхід не тільки розкриває цілий ряд таких важливих філософських питань як співвідношення цілей, засобів і результатів діяльності лідерів, норм, стилю їх поведінки і цінностей, т. ін., а також виявляє хаотичну багатозначність понять, змістовним каноном для яких виступає влада, боротьба за неї і володіння нею.

У другому розділі дисертації "Категоріальний контекст політичного лідерства" досліджується зовнішнє понятійне оточення, в межах якого виявляється специфіка політичного лідерства, і накреслюються шляхи пізнання категоріального ряду, тобто системи понять, які утворюють власне його зміст. Тут проробляється проблема критерію володіння владою (або істотного на неї впливу) як однієї із важливих основ опису цих термінів, які складають зовнішнє понятійне оточення політичного лідерства. В розділі розглядається з цією метою три групи понять, однорідних за ознакою "володіння владою".

Першу групу виділених понять, які базуються на методи володарювання, складають деспот, тиран, диктатор. Їх об'єднує і розмежовує від політичного лідерства, як мінімум, абсолютність (необмеженість, тотальність) сконцентрованої влади, насильницький характер її досягнення і здійснення. Другу групу цих понять складають терміни вождь, вождяк, вождизм. Їх поєднує те, що всі вони несуть смислове навантаження, які означають керівник, організатор, наставник. Що стосується поняття "вождь", то воно звичайно вживається у спаренім контексті як вождь племені, класу, партії, руху, нації. В літературі його діяльність характеризується переважно

інтересами того об'єднання, представником інтересів якого він є і віддаленістю на задній план мотивів особистих. Інтереси ці, якщо мова іде про політичного вождя, завжди концентрується передусім в ідеях, які він пропагує, методах і способах їх донесення в маси. Але усталена в літературі позиція про незначну, а то й взагалі відсутню роль особистих інтересів вождя в його діяльності можна піддати сумніву. На це вказує соціальна практика. На це звертає увагу і близьке змістове зіткнення понять вождь і вождя, які - в свою чергу - пересікаються з терміном главар.

Характеристики, якими помічений в літературі політичний вождя (партійний главар) в значній мірі співпадає з визначеннями харизматичного лідера. Це загравання перед масами, потакання їх миттєвим настроям, розпалювання зазавдування, ворожнечі, страху, паразитування на ідеї розрушення. При цьому пропаганда ідеї, яка здійснюється вождяком, наповнена лексикою натовпу, лестоцями до неї, апеляцією до низьких інстинктів людини. Соціальна опора ватажка, вожака - люмпенізовані, маргінальні верстви, з якими він ніколи не іде на відкриту конфронтацію.

Поняття і явища політичний вождь, вождя, главар "входять" у феномен вождизму. У роботі виділяється дві його трактовки. Згідно першій, вождизм трактується як інститут влади, в якому панує сукупність установ з організованою структурою, централізованим керівним і виконавчим апаратом, діяльність яких підпорядкована, підконтрольна тільки одній персоні, яка володіє верховною владою. Такого роду вождизм,

зв'язаний з архаїчними суспільствами Сходу та Африки, зник з появою там капіталістичних відносин, тобто в сучасному світі відсутній. У другій трактовці, яка має місце і використовується в дисертації, вождизм визначається як відношення влади, функціонуючі у вигляді "владної корпоративної піраміди", тобто як специфічний різновид політичних відносин. Цей різновид владних відносин існує і зараз.

Автор, використовуючи рівневий підхід до феномену вождизму (у другім його трактуванні) американського вченого Р. Доуза, у роботі аналізує три цих рівні. Один рівень вивчення вождизму взаємопов'язаний з політичною організацією влади. Цей взаємозв'язок доводить, що вождизм характерний для жорстко централізованих, ідеологізованих закритих суспільств, при авторитарній, тоталітарній владі. Другою умовою розгляду вождизму є його аналіз з точки зору соціально - політичних установок мас, які знаходяться під жорстким контролем органів насильства, примусовки, ідеології, в атмосфері державної сваволі і т. п. Така постановка питання, з одного боку передбачає готовність мас до відповідної поведінки, в тому числі і до сприйняття вождя, а з іншого - передбачає постійне стеження, жорстке контролювання за цими настановами, оскільки зміна політичної ситуації, перегрупування сил може призвести до корінних, соціальних змін, перед якими вождь беззбройний, так як втрачає свій тотальний вплив на маси, а значить і владне місце, Робляться висновки про причину, яка зумовила це.

Ще один рівень вождизму є психологічний. В його рамках у розділі використовуються такі інструменти вивчення вождизму:

а) постулат класичного психоаналізу в чеканні масами вождя, який виконує соціальну роль "батька";

б) атрибутивні теорії з їх акцентуванням, зокрема, на те, що будь-який успіх (в соціальному плані самого вождя) приписується його особистим якостям, а невдачі - списуються на ситуацію;

в) комунікативна специфіка вождя і має, зв'язана з емоційною та ірраціональною природою поведінки мас.

Третю групу, які виділені в категоріальним контексті понять за ознакою "володіння владою", складають керівник (керівництво); управленець, бюрократ, чиновник (управління); менеджер, адміністратор (менеджмент). В дисертації автор розглядає ті змістовні аспекти, які відрізняють названі поняття від головного об'єкту дослідження. В радянській суспільствознавчій літературі поняття "лідерство" і "керівництво" звичайно поставали як незавжди сумісні. Керівництво тлумачилось характеристикою відношень керування групою, організацією її діяльності. В західній традиції розрізняти поняття "лідер" і "керівник" в цілому не прийнято. Для виділення керівника організації використовується термін "organization leader", що має на увазі людину, яка одночасно є лідером і керуючим своїми підлеглими. Проте і там все ж таки є суттєві змістовні моменти. Якщо влада визнається людьми добровільно, то

використовується термін leadership (лідерство). Якщо влада одержана в результаті призначення керівництвом зверху, то використовується поняття headship (верховенство).

У роботі уточнюється, що управлінцем (керуючим) стають в результаті умисної дії формальної організації - делегування повноважень. Об'єм і зміст роботи керуючого, поза залежністю від специфіки конкретної організації, визначається його ролями як керівника. Приділяється увага трактуванню цих ролей, які складають загальну, об'єднуючу характеристику управлінців. Для працюючих в державних органах управлінців застосовують поняття службовці, чиновники, бюрократи. У розділі розглядаються різноманітні підходи до їх тлумачення. В керівництві бізнесом ключовою фігурою виступає менеджер, типові моделі поведінки якого також є предметом аналізу.

Але зайняття відповідного становища в конкретній структурі (наприклад, в державнім керівництві чи бізнесі) не є достатньою умовою для виникнення лідера та лідерства. Останні наділені власним змістом і категоріальним статусом. Однозначного розуміння лідерства серед його дослідників немає. Виділяється шість найбільш розповсюджених трактувань. Лідерство це: 1) функція особистості, наділеної відповідними рисами; 2) здатність "віддавати накази і викликати покору"; 3) показник ефективності діяльності; 4) фокус групових інтересів; 5) здійснення впливу; 6) відношення в діапазоні від особистих до соціальних.

Серед різних форм лідерства політичне лідерство, займає особливе місце в силу своєї значимості для соціального

устрою. Конкретне смислове навантаження змісту шуканої категорії надає термін "політичне". При визначенні останнього, ключовим є тлумачення влади як взагалі владної могутності. При розгляді влади в значенні владної могутності в розумінні "політичне" привноситься акцент на насиллі засобів і методів функціонування, а трактування влади у значенні авторитетних повноважень - на добровільності покори.

Приділяється увага аналізу різноманітних інтерпретацій політичного лідерства. У роботі автор виділяє такі дослідницькі підходи до тлумачення політичного лідерства як:

- поведінка лідера різних владних структур;
- відносно автономний політичний процес, який здійснюється в рамках політичної системи;
- один із способів побудови влади - плебісцитарної, властивий республіці;
- соціальні відносини, які віддзеркалюють взаємозв'язки різноманітних спільностей для утвердження пріоритетності інтересу однієї з них за рахунок оволодіння політичною владою;
- один із інститутів влади.

У другім і третім розділах автор зосереджується на розгляді тлумачення політичного лідерства як інституту влади. Цей інститут влади представлений у вигляді форми і сутності політичних відносин, які забезпечують політичні та громадянські свободи, політичний плюралізм, багатопартійність, політичну конкуренцію, реалізацію інших політичних принципів. Виникнення та існування політичного

лідерства в даному значенні - прерогатива сучасних демократичних держав, які характеризуються іманентністю їм відносного полегшення і чисельності процесів інституціоналізації. Інституціоналізація політичного лідерства має декілька фаз. Зрозуміло, що початкова його фаза пов'язана з устаткуванням дій лідерів і їх послідовників, досягненням динамічності з тенденцій до "колективного лідерства" як єдиному утворенню. Більш розвинута фаза політичного лідерства стає сформованим інститутом з відповідною структурою відносин, ієрархією влади, з діючою сукупністю норм права, регулюючих буття людини.

Робиться висновок про те, що, по-перше, послідовне співставлення поняття, яке досліджується з тими поняттями, з якими воно звичайно ототожнюється, має свою змістовну специфічність, віддільність; по-друге, політичне лідерство як інститут влади - це історична форма організації і регулювання суспільного життя; по-третє, розгляд політичного лідерства в його соціальному зрізі, на макрорівні суспільства - це і є соціально-філософський ракурс його вивчення.

У третьому розділі дисертації "Типізація політичного лідерства" зосереджено увагу на основах типізації об'єкту дослідження, методу і критеріях його типізації. Показано, що політичне лідерство як інститут влади чітко переломлює в собі дії інтегративної функції соціальної філософії.

Основою типізації політичного лідерства рівно як і для другого об'єкту соціального вивчення, виступає його проста повторюваність, аналогії, моделювання, наукова теорія.

Специфіка використання цих основ для об'єкту аналізу полягає в тому, що у нас відсутній високий ступінь розвитку знання про нього. Тому поки що найбільш прийнятними основами типізації політичного лідерства є проста повторюваність, аналогія, наукова теорія. Це свого роду синтетична типізація, яка базується на незавершеній, неповній теорії, яка вимагає збагачення. Чим більш повною, розвинутою буде ставати теорія політичного лідерства, тим меншу питому вагу стане займати синтетична типізація, яка на ній заснована і, навпаки, велику роль займе аналітична типізація. Синтетичний характер використаної типізації зумовлює її здійснення в контексті лідера і лідерства, і частіше без їх розмежування. В даній праці досліджується проблема розмежування параметрів типізації лідера і лідерства.

Але передусім в розділі розглядається "спільний знаменник", метод типізації політичного лідерства. Обґрунтовується необхідність використання в числі такого веберівські розробки ідеально-типових конструкцій.

В силу дискусійності, яка є в спеціальній літературі з приводу тлумачення ідеального типу М.Вебером, звертається увага на деякі логічні і змістовні аспекти даної проблеми. Вивчення аргументів, висунутих М.Вебером, показало, що змістовний бік ідеального типу складає цілераціональна дія, яка покладена в основу конкретного типу панування - легального. Базу легального панування складає принцип формально-правового начала, тобто дії за строго формальними та раціональними правилами. Легальне панування ставить

“штаб управління” служинню відповідним політичним цінностям, і передусім свободі та “етиці відповідальності”.

Стосовно політичного лідерства ідеальний тип виступає методом його дослідження, способом побудови і обґрунтування як соціально-філософських знань, так і практичної діяльності. Учений, по Веберу, зобов'язаний при оцінці, наприклад, людської поведінки виходити з ідеальнотипового, а розглядати інші його види як відхилення від нього.

Далі аналізуються розповсюджені судження про критерії типізації, які повністю прийнятні як для політичного лідера, так і для політичного лідерства. Це передусім відносний критерій до мети і засобів їх досягнення, до влади, її прихильників і противників, стилям керівництва, класовому компоненту, індивідуально - особистим і біолого-психологічним параметрам.

Протé в інтересах прийнятого дослідження необхідно у всю цю суму критеріїв, ввести критерії політичного лідерства. Одним із головних розмежувань є наявність раціональних факторів, покладених в основу створення і функціонування політичного лідерства як інституту влади. Сильним раціональним фактором даного роду є демократичний політичний режим. Демократія як форма, засіб політичної та соціальної організації суспільства, держави має свої стадії розвитку. Свої стадії, рівні розвитку має і політичне лідерство як владний інститут. Тому одним із головних критеріїв розмежування типізації політичного лідерства є особливості його розвитку на тій чи іншій стадії, тобто рівневий критерій. Глибше розпізнати даний взаємозв'язок політичного режиму,

його стадії і рівнів політичного лідерства дозволяє пропонувані аналіз роботи С. П. Хантингтона "Третя хвиля : демократизація в кінці 20-го століття".

Політичний режим з необхідністю впливає на лідерство, як і останній на режим. Тоді необхідно акцентувати на тому, як співвідноситься ця обумовленість, дійсна об'єктивність з відповідною автономією заголовним положенням в цій "парі" політичного лідерства. Що виступає характеристикою окремоті, самостійності, своєрідності політичного лідерства в цілому і кожного з його рівнів? Що в основу визначення рівнів політичного лідерства покласти тільки хронологічні масштаби його розвитку, то це буде фіксацією явища з точки зору часу і лише в якійсь мірі його змісту. Тим самим визначена задача - продовження пізнання компонентів критерію типізації власне політичного лідерства. В розділі обґрунтовується, що до важливих раціональних факторів, які знаходяться в основі створення, функціонування політичного лідерства, а значить, входить у вивчений критерій типізації, відноситься ідеологія. Грунтуючись на деяких філософських, політологічних підходах до витлумачення ідеології, підкреслюється, що ідеологія виступає систематизованим вченням про ідеї як інструменти досягнення і утримання влади.

Розглядається проблема взаємопідпорядкування ідеології з політичним лідером і політичним лідерством. Лідери навіть однієї держави можуть мати різноманітні і не виключено, що діаметрально-протилежні ідеологічні програми соціального устрою, які передбачають при їх реалізації різні політико-

історичні наслідки, але це неможливо для політичного лідерства.

Принципіальна відмінність ідеології політичного лідерства складається з того, що, по-перше, всі його інститути і їх лідери розділяють і реалізують тільки демократичні цінності, інтереси, ідеї. По-друге, лідерство як інститут влади - це завжди політичний професіоналізм, що іманентно саме демократії. Ключове призначення професійного лідерства - оптимізація владування для регулювання на компромісній основі інтересів різних соціальних, партійних та інших груп, які погодилися на такий порядок взаємодії.

В розділі робиться висновок, що головним, домінантним критерієм, який дозволяє розмежувати політичне лідерство є взаємозв'язок останнього з політичним режимом, конкретним рівнем його розвитку і відповідним йому ідеологічним забезпеченням. Тим самим підкреслюється не тільки комплексний характер шуканого критерію, а і різноманітність, багатомірність, динамічність самого політичного лідерства як інституту влади.

В заключній частині дисертації підведені підсумки виконаної роботи. Соціально-психологічний аналіз політичного лідерства, постановчий характер оснований на широкому полі достатньо дискусійних і мало досліджених проблем може впливати не тільки на активізацію наукового інтересу до них, а й на більш реалістичне розуміння діалектики відносин влади і демократії.

За темою дисертації опубліковані такі роботи:

1. Суліма Є. М. Проблема політичного іміджу в дзеркалі української передвиборчої конкретики. - // Вісник Дніпропетровського університету - Випуск № 1, 1996 - с. 171-179.
2. Суліма Є. М. Соціально-філософський аналіз категоріального контексту політичного лідерства. - Дніпропетровськ: Вид-цтво Дніпропетровського університету, 1996 р. - 58 с.

ANNOTATION

Sulima E.N. Political leadership as the Institute of Authority. (socio-philosophic analysis).

The Dissertation for a competition of Ph. D. on speciality 09.00.03 - social philosophy and philosophy of history, Dnepropetrovsk State University, Dnepropetrovsk, 1997.

The Dissertation is a manuscript which studies the socio-philosophic aspect of the political leadership as the institute of authority.

It is defined that the political leadership as the institute of authority appears to be a regulated process with the definite structure of relations, the hierarchy of power of various levels.

Сулима Е.Н. Политическое лидерство
(социально-философский анализ)

Диссертация на соискание научной степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 - социальная философия и философия истории, Днепропетровский государственный университет, Днепропетровск, 1997 г.

Диссертация является рукописью, в которой исследуется социально-философский аспект политического лидерства как института власти. Установлено, что политическое лидерство как институт власти предстает в виде упорядоченного процесса с определенно структурой отношений, иерархий власти различных уровней.

Ключові слова: лідерство, влада, політичний лідер, суб'єкт історичного процесу, політичне лідерство, соціальні відносини.

Друкарня ДДУ. Зам. 393 Тираж 100.